

блеми самоствердження на інших вікових етапах, в інших сферах життєдіяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безкоровайна О.В. Роль феномену особистісного самоствердження в науковій теорії і педагогічній практиці / О.В.Безкоровайна // Зб. наукових праць «Січневі педагогічні читання: гармонізація культурно—освітнього середовища як педагогічна проблема». — Сімферополь: КРП, 2008. — С. 25—29.
2. Бердяев Н.А. О назначении человека / Н.А. Бердяев / Сост. Л.И. Г-реков, А.П. Поляков. — М.: Республика, 1993. — 383 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико—технологічні засади: Наук. видання / І.Д. Бех. — К.: Либідь, 2003. — 280 с.
4. Гачев Г.Д. Логика зверей и человек / Г.Д. Гачев — М.: Высшая шк., 1992. — С.181.
5. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько—психологічні студії [заг. ред. В.О. Татенка]. — К.: Либідь, 2006. — 360 с.
6. Маслоу А.Г. Мотивация и личность / А.Г. Маслоу; [пер. с англ. А.М.-Татлыбаевой.] — СПб.: Евразия, 1999. — 478 с.
7. Маслоу А.Г. Психология бытия / А.Г. Маслоу; [пер. с англ.] — М.: Рефл—бук, К.: Ваклер, 1997. — 304 с.
8. Никитин Е.П., Харламенкова Н.Е. Самоутверждение человека / Е.П. Никитин, Н.Е. Харламенко // Вопросы философии. — 1997. — № 9. — С. 96—117.
9. Никитин Е.П., Харламенкова Н.Е. Проблема самоутверждения личности в философии и психологии / Е.П. Никитин, Н.Е. Харламенко // Вопросы философии. — 1997. — № 9. — С. 73—91.
10. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию: Становление человека / К.Р. Роджерс; [пер. с англ.] / [общ. ред. и предисл. Е.И. Исепиной.] — М.: Прогресс: Универс, 1994. — 480 с.
11. Сущенко А.В. Гуманізація педагогічного процесу в основній школі: теорія і практика: монографія / А.В. Сущенко. — Запоріжжя: Х—принт, 2002. — 359 с.
12. Цибра Н.Ф. Самоутверждение личности: социально—философский анализ / Н.Ф. Цибра. — К.: Одесса, 1989. — 191 с.

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

УДК 378.937

Фрасинюк О.Р.

У статті подано результати дослідно-експериментальної роботи з проблеми організації професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації гендерного підходу у навчанні і вихованні старшокласників. Особливу увагу приділено висвітленню специфіки заходів, які забезпечують організаційно-методичний супровід педагогічної практики майбутніх учителів з опанування технік гендерного виміру освітнього середовища в школі.

Ключові слова: гендерний підхід в освіті, професійна підготовка майбутніх учителів, гендерне виховання старшокласників, організаційно-методичний супровід педпрактики з реалізації гендерного підходу в школі.

В статті описані результати педагогічного експерименту по проблемі організації професійної підготовки майбутніх учителів в аспекті реалізації гендерного підходу к обученію и воспитанію старшекласників. Особое внимание уделяется отраженію технологии организационно-методического сопровождения педагогической практики будущих учителей по овладению ими техник антисексизма и гендерного измерения образовательного пространства школы.

Ключевые слова: гендерный подход в образовании, профессиональная подготовка будущих учителей, гендерное воспитание старшекласников, организационно-методического сопровождения педагогической практики по реализации гендерного подхода в школе.

The article describes the results of the pedagogical experiment of the problem of organization of the professional training of the future teachers in the aspect of implementation of gender perspective to teaching and education of high school students. Particular attention is paid to the reflection of the technology of organizational and methodological support of pedagogical practice for future teachers to master the techniques of «anti-sexizm» and gender measurement of educational area of school.

Key words: gender perspective in education, professional training of the future teachers, gender teaching of high school students, organizational and methodical support of pedagogical practice for the implementation of gender perspective in school.

Постановка проблеми. Серед пріоритетів сучасної освіти виділяється гендерний підхід, що передбачає бачення педагогічного світу в особливому - гендерному вимірі. Обумовлено це тим, що, по-перше, ХХІ століття характеризується порушенням звичного гендерного порядку («чоловіки повинні заробляти гроші», а «жінки повинні виховувати дітей»), тоді як соціальні ролі та обов'язки, які традиційно наказували чоловікам і жінкам, кардинально змінюються («і чоловіки і жінки є джерелами доходу для сім'ї, і обидва займаються дітьми» і т.п.). По-друге, гендерні дослідження в даний час стають невід'ємною частиною сучасних наук про людину (наприклад, філософії, соціології, антропології, історії, лінгвістики, психології, педагогіки), оскільки звернені до вивчення процесів суспільного розподілу праці, владних відносин, спілкування між чоловіками і жінками, розвитку гендерного символізму, обліку гендерних особливостей учнів у навчанні, соціалізації хлопчиків і дівчаток, юнаків та дівчат, виховання культури їхніх егалітарних стосунків.

В обґрунтуванні цих явищ багато чого залишається суперечливим, однак накопичений багаж знань свідчить про плідність наукових пошуків. Гендерні

дослідження в освіті, насамперед, свідчать про кризу безстатевої педагогіки, оскільки націлені на визначення найбільш ефективних шляхів виходу з неї в руслі гуманізації освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній науці утворився і активно розвивається новий напрямок - гендерна педагогіка, вивчає умови широкомасштабного впровадження гендерного підходу до навчально-виховного процесу для забезпечення статевої самоідентифікації учнів і розвитку особистих схильностей індивіда. Об'єктами сучасних гендерних педагогічних досліджень є методологічні аспекти гендерного підходу в педагогіці (Е. Каменська, І. Кон, В. Кравець); гендерна соціалізація в освіті (О. Ярская-Смирнова); можливості освітньої установи в усвідомленні гендерної ідентичності дітей підліткового та юнацького віку, пізнанні їхніх гендерно-соціальних ролей (Т. Говорун, С. Вихор, О. Кікінежди); гендерні відмінності в навчанні дівчаток і хлопчиків (Е. Гідденс, В. Фостер, Г. шатон, А. Шевченко); гендерний аналіз шкільних програм, курсів і підручників (Т. Котлова, Е. Турутїна, А. Смирнова); вплив гендерних стереотипів на виховання та освіти (Л. Надолінская); гендерні аспекти викладання у ВНЗ (Л. Булатова, І. Клеціна); вивчення специфіки професійної діяльності вчителя-чоловіка і жінки (Л. Орлова, Е. Чеканова), врахування її специфіки при підготовці майбутніх педагогічних кадрів (А. Железняк, І. Іванова, О. Цокур).

Однак, питання з реалізації гендерного підходу в освіті в цілому, і професійно-педагогічній освіті майбутніх вчителів зокрема, до цього часу розроблені недостатньо. Аналіз психолого-педагогічної літератури і досвіду педагогічних ВНЗ дозволив виявити наступні протиріччя:

- між об'єктивною потребою формування гендерної компетентності та гендерної культури сучасних педагогів у процесі їхньої професійної підготовки та недостатньою розробленістю методологічних, змістових і технологічних основ організації даних процесів;

- між єдиними вимогами суспільства до професійної діяльності вчителів та істотними відмінностями в поведінці і особистісних рисах вчителів-чоловіків і жінок.

Зазначені суперечності зумовлюють необхідність розробки проблеми реалізації гендерного підходу в процесі професійної підготовки педагогічних кадрів.

З урахуванням цього, метою статті є конкретизація сутності і специфіки гендерного підходу, а також шляхів його реалізації в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів.

Гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців дозволяє розробляти теорії, концепції, освітні моделі, що враховують гендерні інтереси, гендерні проблеми в соціальному розвитку суспільства та системі освіти та ефективного пошуку шляхів їх вирішення, що створюють умови для цілісного розвитку учнів і студентів обох статей. Гендерний підхід в системі освіти - один з інноваційних підходів, що обумовлений економічними і соціальними перетвореннями в суспільстві, актуалізує нові вимоги - гуманітарну підготовку вчителя, викладача - особистість творчу, яскраву, що володіє досягненнями наук про людину і закономірності його розвитку, новими технологіями навчання та виховання, мистецтвом спілкування, гендерної компетенцією в

структурі загальної професійної компетентності (Столярчук, Радзивилова), що сприяє підвищенню якості освіти. Дослідники виділяють в якості одного з базових умов педагогічної культури вчителя, його загальної професійної компетентності гендерну компетентність, що включає індивідуальний стиль вчителя, викладача, гендерну освіченість (І.А.Загайнов, Т.Е.Ісаєва, Е.Н.Каменська, І.С. Клеціна, С.В.Рожкова, С.Л.Риков та ін.). Кожен вчитель, викладач є джерелом інформації і володіє власним стилем викладу навчального матеріалу, що обумовлений гендерними особливостями. Від їхньої загальної професійної компетентності та гендерної компетентності, зокрема, дійсно залежить орієнтація програм і методик навчання на конкретну жіночу / чоловічу індивідуальність з певним типом функціональної асиметрії півкуль, створення сприятливих умов для всебічного розкриття здібностей учнів і студентів, створення ситуацій успіху, підвищення ефективності сучасної освіти в цілому. Коли педагоги опановують гендерну компетенцію, компетентністю, гендерний підхід в системі освіти дає можливість тим, що навчається, розвивати індивідуальні здібності та інтереси, незалежно від приналежності до тієї чи іншої статі, протистояти гендерним стереотипам. Реалізація гендерного підходу в освіті в руслі гуманітарної парадигми дозволяє учням обох статей, починаючи з дошкільного дитинства, природно розвивати їхній жіночій / чоловічій індивідуальності без тиску гендерних стереотипів; моделювання вербальних і невербальних позитивних впливів соціального середовища сприяє оволодінню здатністю вловлювати і реагувати на будь-які прояви дискримінації за ознакою статі (сексизму).

Терміни: «статеве виховання», «статєво-рольове виховання», «статєво-рольова соціалізація» і їхні варіації замінені сьогодні «гендерним вихованням», «гендерною соціалізацією» і це не просто данина моді і формальна зміна термінів, а показник розвитку педагогічної науки, розширення предмета дослідження. Наші попередники - автори робіт зі статевого виховання школярів в 60-80-ті роки XIX століття (Е.Г. Костяшкін, А.Г. Хрипкова, Д.В. Колесов, Л.М. Тимошенко, Д.Н. Ісаєв, В. Е. Каган та ін.) заклали основи для сучасного гендерного виховання. Багато хто з них вказували на взаємодію природного і соціального в становленні жіночності і мужності, на необхідність врахування чинників соціального оточення, впливу батьків, однолітків, впливових дорослих, спеціально організованої статевої освіти для дівчаток і хлопчиків. Сьогодні модно критикувати дослідників за їх сентенції зводити до «природного призначення» статей і називати зміст діяльності по «підготовці до статевої ролі», що рекомендований в їх методичних посібниках, моралізаторством, статевої сегрегацією в сферах домашньої та суспільної праці, лише інформуванням про статеву гігієну. Коло питань окреслене вірно, дійсно нашими попередниками досліджувалися перераховані питання, але не через обмеженість вчених, а у відповідність до стану розвитку в ті роки педагогічної науки. Навіть десять років тому терміну «гендер» в педагогічній науці ще не було, і відповідно не могли підніматися ті питання, які сьогодні широко розглядаються і глибоко досліджуються.

Розробка гендерного підходу в освіті здійснюється сьогодні відповідно до економічних та соціокультурних змін в суспільстві, що пов'язані з інтеграцією та переробкою знань, отриманих різними науками про людину, подаль-

шим відокремленням власного предмету дослідження в кожній науці; виявленням педагогічних аспектів процесу гендерної соціалізації дівчаток і хлопчиків, дівчат і юнаків, чоловіків і жінок як суб'єктів навчання і виховання в системі освіти; вивченням механізмів складних і багатограних взаємодій учнів з педагогами, однолітками обох статей в одностатевих і різностатевих групах; вікових та індивідуальних особливостей становлення гендерної ідентичності; аналізом ролі дошкільних, шкільних, середніх і вищих професійних освітніх установ, установ додаткової освіти та професійної перепідготовки як соціальних інститутів у гендерній соціалізації дітей, молоді та дорослих, що сприяють ліквідації дискримінації за статевою приналежністю, подоланню гендерних стереотипів у педагогічній практиці; виявленням закономірностей і розробкою нових технологій, що створюють умови для найбільш повної самореалізації учнів обох статей, що сприяють вихованню нової особистості з високими інтенціями відкритості та адаптивності до різних культур, пріоритетами миролюбності і паритетної демократії у всіх сферах життя, особистості, що здатна до індивідуального життєвого вибору в динамічному сучасному суспільстві.

В контексті гендерних досліджень гуманітарність означає визнання наступних фактів: цілісного характеру педагогічних процесів і явищ, їхньої обумовленості внутрішнім закономірним причинам саморуху; нелінійного, кризового характеру саморозвитку; необхідності надання допомоги (сприяння) в поступальному розвитку людини незалежно від його статевої приналежності. Незважаючи на те, що практично у всіх мовах світу тільки слово чоловік тожне слову «людина», але не жінка. Гуманітарність педагогічного знання заснована на визнанні педагогом права учнів - дітей і дорослих обох статей самостійно приймати рішення щодо свого життя, долі; передбачає вибір стратегії гендерного поведінки, взаємин (маскулінна (чоловік – той, хто веде/керує, жінка – та, хто керована кимось), фемінінних (жінка – та, хто веде/керує, чоловік – той, хто керований кимось), андрогенна, власне гендерна (гармонійність, не полярність і домінування, а гнучкі партнерські взаємини, засновані на діалозі), звернена до внутрішнього світу; гуманітарність передбачає активну і зацікавлену участь вихованців і вихованок в педагогічному процесі, де педагогічна діяльність мислиться як сумісна діяльність, спільне подолання труднощів в індивідуально-особистісному становленні та суб'єктному розвитку чоловічої / жіночої індивідуальності.

Гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців заснований на психолого-педагогічному знанні, гуманітарному за своєю суттю, що сприяє цілісному становленню фахівців обох статей у всьому їхньому різноманітті та їхніх зв'язків із зовнішнім світом. Гуманітарна підготовка фахівців на основі гендерного підходу включає «саморозвиток» фахівців, самостановлення їх гендерної компетентності, що включає накопичення нових можливостей, поява по-різному підпорядкованих новоутворень (традиційно вважалися «чоловічими» або «жіночими»), включає готовність до різних видів допомоги людям обох статей в продуктивному здійсненні себе в новому сприйнятті гендерних ролей, призначення чоловіка і жінки в світі як жіночої / чоловічої індивідуальності. Саме закономірності якісних перетворень фахівця стають предметом його індивідуального (осмислення власної жіночої / чоловічої унікаль-

ності) і професійного (як фахівця, що володіє гендерною компетентністю) становлення при цілісному розумінні педагогічного процесу.

Гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців являє собою особливу цілісність в індивідуальному та професійному становленні фахівців, що відрізняється якісною визначеністю, що включає готовність до надання різних видів допомоги дівчинці, хлопчику, дівчині, юнакові, жінці, чоловікові в подоланні психолого-педагогічних гендерних труднощів, що представляють собою суб'єктивну реакцію на ситуацію, що характеризується внутрішньою перешкодою (наприклад, криза гендерної ідентичності), проблема в розвитку маскулінності (мужності) / фемінінності (жіночності), у взаєминах з іншою статтю, що вимагають подолання неадекватної самооцінки, розвитку здібностей для вирішення завдання і розуміння ситуації, коригування мотивації та інших індивідуально-особистісних властивостей. Гуманітарна підготовка, що базується на гендерному підході, покликана допомогти учням обох статей в розумінні реальної картини труднощів, їхніх причин, перспектив саморозвитку, самореалізації потенціалу їхньої жіночої / чоловічої індивідуальності в наступних видах:

- *педагогічне керівництво*, що передбачає допомогу фахівцеві, розвиток у нього готовності допомагати учням, вихованцям в подоланні труднощів, розвиток здатності брати на себе ініціативу і відповідальність у визначенні цілей, відборі засобів і корекції діяльності (наприклад, у гендерній експертизі уроку, гендерному самовизначенні учнів і студентів, у створенні атмосфери доброзичливих взаємин між хлопчиками і дівчатками, юнаками та дівчатами у шкільному, сузовському, вузівському середовищі);

- *педагогічна підтримка*, яка полягає у спільному з учнями, вихованцями визначенні їхніх інтересів, схильностей, здібностей (що не обмежені гендерними стереотипами), ціннісно-цільових установок, можливостей і шляхів подолання труднощів (розвитку маскулінності (мужності) / фемінінності (жіночності), що перешкоджають становленню жіночої / чоловічої індивідуальності, побудові взаємин з представниками протилежної статі);

- *педагогічний супровід*, що розглядається як створення і розвиток різнобічних умов для прийняття учнями, вихованцями вибору гендерної стратегії (маскулінної, фемінінної, андрогенної), що відповідає внутрішнім потребам жіночої / чоловічої індивідуальності, розвитку ставлення до чоловіка і жінки і їх взаєминам як до цінності, оптимальних рішень в різних ситуаціях життєвого вибору.

Таким чином, гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців включає оволодіння готовністю: педагогічного керівництва, педагогічної підтримки, педагогічного супроводу, що базується на психолого-педагогічних знаннях, заснованих на положеннях гуманітарної парадигми педагогічної діяльності, націлений на педагогічну допомогу в цілісному становленні людини обох статей, в подоланні ними криз гендерної ідентичності, становленні маскулінності / фемінінності, побудові гармонійних взаємин, здатності побачити світ в «людському» і гендерному вимірі.

Література:

1. Введение в гендерные педагогические исследования: кол. монография / Под общ. ред. Л.И. Столярчук. - Волгоград, 2009. - 356 с.

2. Борытко, Н.М. Гуманитарная парадигма образования в контексте гендерных исследований // Гендерные исследования в образовании: проблемы и перспективы: сб. науч. ст. по итогам Межд. науч.-практ. конф. - Волгоград, 15-18 апреля 2009г. - Волгоград: Перемена, 2009. - С. 36-40.

3. Исаева Т.Е. Педагогическая культура преподавателя как условие и показатель качества образовательного процесса в высшей школе / Т.Е. Исаева. -Рн/Д, 2003.-312 с.

4. Колесникова, И. А. Природа гуманитарного знания / И. А. Колесникова // Социальные и гуманитарные знания. - 2001. - №3.

5. Флоренский П. А. Избранные труды. - М.: Изобразительное искусство, 1996. - 285 с.

ЕСТЕТИЧНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Хижна О. П.

У статті розглядаються проблеми мистецької освіти студентів педагогічних університетів, формування їхніх ціннісних орієнтацій, пропонуються шляхи їх вирішення. Підкреслюється, що важливим завданням педагогічної науки є розробка системи художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики.

Ключові слова: *ціннісні орієнтації, естетичні цінності, художньо-педагогічна підготовка, навчальна діяльність, мистецька освіта.*

В статье рассматриваются проблемы художественного образования студентов педагогических университетов, формирования их ценностных ориентаций, предлагаются пути их решения. Подчеркивается, что важной задачей педагогической науки является разработка системы художественно-педагогической подготовки будущих учителей музыки.

Ключевые слова: *ценностные ориентации, эстетические ценности, художественно-педагогическая подготовка, учебная деятельность, художественно-педагогическое образование.*

This article deals with the problem of the art and pedagogical training of the students who are studying at the Pedagogical University and proposes new ways of their solution. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the art and pedagogical training of future teacher of music.

Key words: *the art and pedagogical education, the scientific activity, the professional ability, the artistic and pedagogical training.*

В умовах розвитку світової культури ХХІ століття мистецька освіта України набуває нових рис та виходить на якісно новий рівень, маючи чітку тенденцію до удосконалення. Мистецька освіта дозволяє зберегти національні надбання народу, формувати культурний фонд нації. У цьому контексті вар-